CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL VERICA TRSTENJAK prezentate la 12 ianuarie 2010[1]

Cuprins

I — Introducere ..... I - 2125

II — Cadrul juridic ..... I - 2126

A — Dreptul comunitar ..... I - 2126

1. Legislația primară ..... I - 2126

2. Regulamentul nr. 44/2001 ..... I - 2126

B — Dreptul național ..... I - 2128

III — Situația de fapt, procedura principală și întrebările preliminare ..... I - 2129

IV — Procedura în fața Curții ..... I - 2133

V — Argumentele părților ..... I - 2133

A — Admisibilitate ..... I - 2133

B — Prima întrebare preliminară ..... I - 2134

1. Aplicarea articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 în cazul contractelor de prestări de servicii în mai multe state membre [întrebarea 1) litera a)] ..... I - 2134

2. Stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 [întrebarea 1) litera b)] ..... I - 2136

3. Stabilirea competenței în cazul în care centrul activității nu poate fi determinat [întrebarea 1) litera c)] ..... I - 2138

C — A doua întrebare preliminară ..... I - 2139

VI — Aprecierea avocatului general ..... I - 2139

1 — Limba originală: slovena.

A — Introducere ..... I - 2139

B — Admisibilitate ..... I - 2141

C — Prima întrebare preliminară ..... I - 2143

1. Observații introductive privind contractul de agenție ..... I - 2143

a) Caracteristicile contractului de agenție ..... I - 2143

b) Contractul de agenție ca un contract de prestări de servicii ..... I - 2145

2. Aplicarea articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 la contractele de prestări de servicii executate în mai multe state membre [întrebarea 1) litera a)] ..... I - 2146

3. Stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 [întrebarea 1) litera b)] ..... I - 2149

4. Stabilirea competenței în cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat [întrebarea 1) litera c)] ..... I - 2153

D — A doua întrebare preliminară ..... I - 2158

E — Concluzie ..... I - 2159

VII — Concluzii ..... I - 2159

I — Introducere

1. După hotărârile în cauzele Color Drack[2], Falco[3] și Rehder[4], prezenta cauză oferă Curții încă o dată posibilitatea de a interpreta normele speciale de competență în cauzele privind relațiile contractuale. Această cauză ridică, într-adevăr, problema interpretării articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială[5] (denumit în continuare „Regulamentul nr. 44/2001"), atunci când serviciile sunt prestate în mai multe state membre. În cazul în care serviciile sunt prestate în mai multe state membre, trebuie să se țină cont de faptul că aceste servicii pot fi de asemenea prestate prin intermediul internetului

2 — Hotărârea din 3 mai 2007, Color Drack (C-386/05, Rep., p. I-3699).

3 — Hotărârea din 23 aprilie 2009, Falco Privatstiftung și Rabitsch (C-533/07, Rep., p. I-3327).

4 — Hotărârea din 9 iulie 2009, Rehder (C-204/08, Rep., p. I-6073).

5 — JO L 12, 16.1.2001, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74.

și prin mijloace moderne de comunicare, de exemplu, prin poșta electronică.

2. În prezenta cauză, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă în cazul unui contract de agenție între părți contractante din state membre diferite, pe baza căruia au fost prestate servicii de agenție comercială în mai multe state membre, competența se stabilește în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 și care sunt criteriile determinante pentru stabilirea instanței competente. Întrebările preliminare sunt adresate în cadrul unui litigiu între un comitent, societatea Wood Floor Solutions Andreas Domberger GmbH (denumită în continuare „reclamanta"), cu sediul în Austria, și agentul comercial, societatea Silva Trade SA (denumită în continuare „pârâta"), cu sediul în Luxemburg.

II — Cadrul juridic

A — *Dreptul comunitar*

1. Legislația primară

3. Articolul 68 alineatul (1) CE din titlul IV din Tratatul CE (Vizele, dreptul de azil, imigrarea și alte politici referitoare la libera circulație a persoanelor) prevede:

„Articolul 234 se aplică prezentului titlu în situațiile și condițiile următoare: în cazul în care se invocă o chestiune privind interpretarea prezentului titlu sau validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile Comunității în temeiul prezentului titlu, într-o cauză pendinte pe rolul unei instanțe judecătorești naționale ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, instanța judecătorească respectivă, în cazul în care consideră necesară o hotărâre în acest sens pentru a se pronunța, cere Curții de Justiție să hotărască în legătură cu acea chestiune."

2. Regulamentul nr. 44/2001

4. În temeiul considerentului (11) al Regulamentului nr. 44/2001:

„Normele de competență trebuie să prezinte un mare grad de previzibilitate și să se întemeieze pe principiul conform căruia competența este determinată, în general, de domiciliul pârâtului și, astfel, trebuie să fie întotdeauna disponibilă, cu excepția câtorva situații bine definite în care materia litigiului sau autonomia părților justifică un alt factor de legătură. […]"

5. Regulamentul nr. 44/2001 conține în capitolul II, intitulat „Competența", dispoziții privind competența.

8. Potrivit articolului 5, introdus în secțiunea 2, intitulată „Competențe speciale", din capitolul privind competența:

6. Potrivit articolului 2 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, care este inclus în secțiunea 1, intitulată „Dispoziții generale", din capitolul privind competența:

„O persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru:

„Sub rezerva dispozițiilor prezentului regulament, persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor statului membru în cauză."

1. (a) în materie contractuală, în fața instanțelor de la locul în care obligația care formează obiectul cererii a fost sau urmează a fi executată;

(b) în sensul aplicării prezentei dispoziții și în absența vreunei convenții contrare, locul de executare a obligației în cauză este:

7. În aceeași secțiune din Regulamentul nr. 44/2001, articolul 3 alineatul (1) prevede:

„Persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru pot fi acționate în justiție în fața instanțelor unui alt stat membru numai în temeiul normelor enunțate în secțiunile 2-7 din prezentul capitol."

— în cazul vânzării de mărfuri, locul dintr-un stat membru unde, în temeiul contractului, au fost sau ar fi trebuit să fie livrate mărfurile;

— în cazul prestării de servicii, locul dintr-un stat membru unde, în temeiul contractului, au fost sau ar fi trebuit să fie prestate serviciile.

(c) în cazul în care nu se aplică litera (b), se aplică litera (a);

[…]”

B — *Dreptul național*

9. Codul de procedură civilă austriac (Zivilprozessordnung) prevede la articolul 528 alineatul (2) al doilea paragraf:

„Cu toate acestea, revizuirea este inadmisibilă în toate cazurile,

[…]

2. dacă ordonanța atacată, pronunțată în primă instanță, a fost confirmată integral, cu excepția situației în care acțiunea a fost respinsă fără soluționarea pe fond, din motive procedurale;

[…]”

10. Legea austriacă privind agenții comerciali (Handelsvertretergesetz) prevede la articolul 23:

„(1) […] Dacă o parte contractantă se retrage dintr-o relație contractuală în mod anticipat fără a avea un motiv bine întemeiat, cealaltă parte contractantă poate solicita executarea contractului sau repararea prejudiciului suferit. […]

[…]”

11. Legea austriacă privind agenții comerciali prevede la articolul 24 alineatul (1):

„În cazul încetării relației contractuale, agentul comercial are dreptul la o compensație corespunzătoare dacă

1. i-a adus comitentului clienți noi sau a extins semnificativ relațiile comerciale cu clienții existenți,

2. se estimează că comitentul sau succesorul legal al acestuia va putea beneficia de avantaje semnificative de pe urma acestor relații comerciale, chiar în cazul încetării relației contractuale și

3. dacă plata compensației este corespunzătoare, ținând cont de toate circumstanțele, în special de comisionul pierdut de agentul comercial în relațiile cu acești clienți.

[…]”

III — Situația de fapt, procedura principală și întrebările preliminare

12. Reclamanta în acțiunea principală este societatea Wood Floor, cu sediul în orașul Amstetten din Austria, în timp ce pârâta este societatea Silva Trade, cu sediul în orașul Wasserbillig din Luxemburg. Din ordonanța de trimitere rezultă că domnul Andreas Domberger, director al societății Wood Floor, a fost agentul comercial al societății Silva Trade mai întâi în nume personal, înainte de a funcționa ca agenție comercială prin intermediul societății Wood Floor. Contractul de agenție în cauză a fost încheiat verbal.[6]

13. Reclamanta a desfășurat activitatea de agenție comercială în Austria, în Italia, în țările baltice, în Polonia[7] și în Elveția. Potrivit indicațiilor instanței de trimitere, aceasta a menținut contactele cu clienții în special prin telefon și prin poșta electronică, de la biroul aflat la sediul său, dar uneori și personal la sediul sau la domiciliul clienților. Activitatea de agent comercial ar fi fost astfel prestată în proporție de 70 % la sediul din

6 — Faptul că respectivul contract de agenție a fost încheiat verbal nu reiese din ordonanța de trimitere, ci din precizările reclamantei din acțiunea principală. A se vedea punctul 32 din prezentele concluzii.

7 — Faptul că agentul comercial a desfășurat activitatea de agenție comercială și în Polonia nu reiese din ordonanța de trimitere, ci din precizările pârâtei din acțiunea principală. A se vedea punctul 30 din prezentele concluzii.

Austria al reclamantei și în proporție de 30 % în străinătate.

14. Pârâta, societatea Silva Trade, a revocat contractul de agenție prin scrisoarea din 2 aprilie 2007. În măsura în care, conform pârâtei (agentul comercial), era vorba despre o revocare anticipată și neautorizată a contractului, la 21 august 2007, aceasta a introdus la instanța judecătorească austriacă competentă în primă instanță (Landesgericht Sankt Pölten), în aplicarea articolului 23 din Legea austriacă privind agenții comerciali (Handelsvertretergesetz), o acțiune în repararea prejudiciului de 27 864,65 EUR, pe care l-ar fi suferit ca urmare a revocării anticipate a contractului. În plus, prin această acțiune, ea a solicitat și plata unei indemnizații în valoare de 83 593,95 EUR, în temeiul articolului 24 din Legea austriacă privind agenții comerciali. În susținerea competenței instanței austriece, reclamanta a invocat articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001, întrucât și-ar desfășura activitatea de agenție comercială la sediul său din Austria. Ca răspuns la acțiune, pârâta a ridicat o excepție de necompetență teritorială și internațională, argumentând că reclamanta nu a realizat decât 24,9 % din cifra sa de afaceri ca urmare a tranzacțiilor din Austria, restul provenind din străinătate.

15. Instanța austriacă s-a pronunțat, prin ordonanța din 10 octombrie 2008, în favoarea propriei sale competențe teritoriale. În motivele ordonanței, aceasta a arătat că noțiunea „servicii” în sensul articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretată în sens larg și că trebuie să se considere că activitatea de agenție comercială se încadrează de asemenea în această noțiune. Competența sa ar fi întemeiată pe împrejurarea că centrul activității reclamantei s-ar afla la Amstetten, în Austria.

16. Împotriva ordonanței privind competența instanței, pârâta a introdus o acțiune la instanța de trimitere (Oberlandesgericht Wien), motivată prin faptul că, dacă locurile de executare a obligațiilor contractuale sunt situate în mai multe state membre, reclamanta poate introduce acțiunea în unul dintre statele membre pentru toate obligațiile contractuale, dar numai în cazul în care competența instanței se stabilește în temeiul articolului 2 din Regulamentul nr. 44/2001, adică pe baza domiciliului pârâtei. Potrivit pârâtei, dacă acțiunea nu a fost introdusă la instanța de la domiciliul pârâtei, în caz de pluralitate de locuri de executare a obligațiilor contractuale în mai multe state membre, instanțele din aceste state membre nu sunt competente decât pentru partea de obligații care sunt executate pe teritoriul lor.

17. În ceea ce privește dreptul de a adresa o întrebare preliminară în temeiul dispozițiilor

articolului 68 alineatul (1) CE coroborate cu cele ale articolului 234 CE, instanța de trimitere arată că intenționează să confirme decizia primei instanțe și că această hotărâre nu mai poate fi atacată. Din acest punct de vedere, instanța de trimitere ar putea fi definită ca o instanță ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern în sensul articolului 68 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 234 CE.

18. În consecință, instanța de trimitere consideră că este competentă în cauză și își întemeiază poziția pe faptul că articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în mod autonom și că locul în care sunt efectiv prestate serviciile este factorul determinant în această privință. Ea invocă în acest sens Hotărârea pronunțată în cauza Color Drack[8], în care Curtea a interpretat articolul 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 într-un caz în care marfa a fost livrată în diferite locuri din același stat membru. În hotărârea respectivă, Curtea a subliniat că acest articol trebuia interpretat în lumina istoricului legislativ, a obiectivelor și a sistemului regulamentului menționat[9] și că, în caz de pluralitate de locuri de livrare în cadrul aceluiași stat membru, o singură instanță trebuie să fie competentă să judece toate cererile întemeiate pe contract[10]. De asemenea, în această hotărâre Curtea a decis că articolul 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 se aplică atât în caz de unicitate, cât și în caz de pluralitate de locuri de livrare[11] și că, în caz de pluralitate de locuri de livrare a mărfii, prin locul de executare trebuie în principiu să se înțeleagă locul care asigură legătura cea mai strânsă între contractul în cauză și instanța competentă, acesta fiind de obicei locul livrării principale[12]. Dacă nu se poate determina locul livrării principale, reclamanta poate introduce acțiunea la instanța de la locul de livrare ales de aceasta, în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001[13].

19. Potrivit instanței de trimitere, principiile aplicate de Curte în cauza Color Drack pot fi transpuse și la contractele de prestări de servicii în temeiul cărora serviciile sunt furnizate în mai multe state membre. Potrivit indicațiilor instanței de trimitere, în acest caz, competența trebuie să se stabilească pe baza celei mai strânse legături cu locul unde se află centrul activității persoanei care prestează

8 — Citată la nota de subsol 2.
9 — *Ibidem*, punctul 18.
10 — *Ibidem*, punctul 38.
11 — *Ibidem*, punctul 28.
12 — *Ibidem*, punctul 40.
13 — *Ibidem*, punctul 42.

serviciile. Potrivit instanței de trimitere, reclamanta a prestat serviciile de agenție comercială de la sediul său din Austria, care trebuie considerat ca fiind centrul activității sale, motiv pentru care instanțele austriece sunt competente în cauză.

20. Instanța de trimitere consideră de asemenea că principiul rezultat din cauza Besix[14] nu ar fi aplicabil prezentei cauze. Cauza Besix privea o obligație de a nu face fără limitare geografică, în timp ce în prezenta cauză locurile de executare sunt limitate din punct de vedere geografic.

21. În aceste condiții, prin ordonanța din 23 decembrie 2008, instanța de trimitere a adresat Curții următoarele întrebări preliminare, în temeiul articolului 68 CE coroborat cu articolul 234 CE[15]:

„1) a) Articolul 5 alineatul (1) litera (b) a doua liniuță din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74, denumit în continuare «Regulamentul Bruxelles I») se aplică, în cazul unui contract de prestări de servicii, inclusiv atunci când serviciile sunt prestate pe bază contractuală în mai multe state membre?

În cazul unui răspuns afirmativ la această întrebare:

b) dispoziția menționată trebuie interpretată în sensul că locul de executare a obligației caracteristice trebuie determinat în funcție de locul în care se găsește centrul activității (apreciat în funcție de timpul petrecut în acel loc și de importanța activității în cauză) prestatorului de servicii?

c) în cazul în care nu este posibil să se determine un centru de activități, acțiunea privind toate cererile întemeiate pe contract poate fi introdusă,

14 — Hotărârea din 19 februarie 2002, Besix (C-256/00, Rec., p. I-1699).

15 — Prezenta notă de subsol se referă numai la versiunea în limba slovenă a concluziilor.

la alegerea reclamantului, în orice loc de executare a prestației situat în interiorul Comunității?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare:

Articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul Bruxelles I se aplică, în cazul unui contract de prestări de servicii, și atunci când serviciile sunt prestate pe bază contractuală în mai multe state membre?"

IV — Procedura în fața Curții

22. Ordonanța de trimitere a fost primită la Curte la 15 ianuarie 2009. În cursul procedurii scrise au prezentat observații părțile din acțiunea principală, guvernul german și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia. În ședința din 29 octombrie 2009, reprezentanții părților din acțiunea principală, guvernul german și Comisia au prezentat observații orale și au răspuns la întrebările Curții.

V — Argumentele părților

A — *Admisibilitate*

23. *Comisia* este singura care tratează în cadrul observațiilor scrise problema admisibilității, afirmând că, în temeiul articolului 68 CE, sunt admisibile numai întrebările preliminare adresate de instanțele ale căror hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern. Potrivit Comisiei, problema dacă suntem într-adevăr în prezența unei instanțe de ultim grad de jurisdicție depinde de împrejurările concrete, adică de problema dacă în cauză poate fi introdusă o acțiune împotriva hotărârii instanței.

24. Potrivit Comisiei, având în vedere împrejurările concrete ale prezentei cauze, nu este posibilă introducerea unei acțiuni împotriva deciziei în cauză. Comisia arată că, în temeiul

articolului 528 alineatul (2) al doilea paragraf din Codul de procedură civilă austriac (Zivilprozessordnung), revizuirea nu este admisibilă dacă ordonanța atacată, pronunțată în primă instanță, a fost confirmată integral. În măsura în care instanța de trimitere intenționează să confirme în cauză ordonanța privind competența primei instanțe, decizia sa nu va mai putea face obiectul unei revizuiri. Prin urmare, potrivit Comisiei, întrebările preliminare sunt admisibile.

B — *Prima întrebare preliminară*

1. Aplicarea articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 în cazul contractelor de prestări de servicii în mai multe state membre [întrebarea 1) litera a)]

25. Reclamanta din acțiunea principală, guvernul german, guvernul Regatului Unit și Comisia sugerează Curții să răspundă la prima întrebare în sensul că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 se aplică și contractelor de prestări de servicii dacă serviciile sunt prestate în mai multe state membre. Aceste părți subliniază în esență că Hotărârea Curții în cauza Color Drack poate fi aplicată și atunci când obligația contractuală trebuie să fie executată în mai multe state membre. De asemenea, din precizările reclamantei din cauza principală, ale guvernului german și ale Comisiei reiese că aceste părți consideră că la această întrebare preliminară Curtea a răspuns deja în cauza Rehder.

26. Reclamanta din cauza principală adaugă că, prin aplicarea la prezenta cauză a articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001, se ține cont de principiul previzibilității, întrucât din contractul încheiat între părțile din acțiunea principală reiese în mod clar în care dintre statele membre va presta reclamanta serviciile. Potrivit reclamantei, acolo se găsește și principala deosebire față de Hotărârea în cauza Besix[16], în care nu a fost posibil să se determine în care dintre statele membre ar fi trebuit executate obligațiile contractuale, în măsura în care conținutul obligației contractuale era o obligație de a nu face.

27. Guvernul german subliniază de asemenea că, pentru toate cererile întemeiate pe unul și același raport contractual, instanța competentă trebuie să fie aceea care are cea

16 — A se vedea Hotărârea Besix, citată la nota de subsol 14.

mai strânsă legătură cu respectivul raport contractual.

28. Guvernul Regatului Unit consideră că articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor de prestări de servicii independent de împrejurarea dacă serviciile sunt prestate în unul sau în mai multe state membre. În această privință, guvernul Regatului Unit subliniază că interpretarea respectivă este conformă cu articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 și că respectă următorul principiu: în primul rând, articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie întotdeauna aplicat atunci când acest lucru este în mod rezonabil posibil; în al doilea rând, în interesul previzibilității, trebuie să fie posibil să se stabilească cu ușurință care este instanța competentă într-o anumită cauză; în al treilea rând, trebuie să se evite ca instanțe diferite să decidă cu privire la aspecte diferite ale aceluiași litigiu și, în al patrulea rând, răspunsul la întrebarea preliminară în această cauză trebuie să fie conform cu interpretarea dată de Curte cu privire la articolul 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles[17].

29. Comisia subliniază că din textul și din economia articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 nu reiese că, pentru contractele de vânzare de mărfuri sau de prestări de servicii, competența se stabilește în temeiul acestei dispoziții numai în cazul în care obligația contractuală este executată într-un singur stat membru. O asemenea restrângere a domeniului de aplicare a articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 nu este în conformitate cu obiectivele regulamentului. Comisia subliniază că din considerentele (2), (6) și (8) reiese că, pentru a asigura buna funcționare a pieței interne, trebuie adoptate măsuri de armonizare a normelor de competență dacă reclamantul are domiciliul într-un stat membru, dar cauza prezintă un element transfrontalier. Comisia consideră că nu ar fi în conformitate cu acest obiectiv ca stabilirea unei competențe speciale pentru contractele de livrări de mărfuri și de prestări de servicii să fie strict limitată la livrarea de mărfuri sau la prestarea de servicii într-un singur stat membru. În plus, o astfel de restrângere a domeniului de aplicare ar afecta în mod semnificativ eficiența dispoziției, întrucât, în cazul în care numai o parte a mărfii ar fi livrată sau numai o parte dintre servicii ar fi prestate într-un alt stat membru, această dispoziție nu ar mai fi aplicată. Acest lucru nu ar fi conform nici cu istoricul legislativ al dispoziției respective. În raport cu articolul 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles, intrată în vigoare anterior, articolul 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 a fost modificat, în sensul că, pentru vânzarea de mărfuri și prestarea de servicii, s-a stabilit ca „loc de executare” în înțelesul acestui articol locul de executare a obligației caracteristice contractului. Prin urmare, această dispoziție ar facilita stabilirea instanței competente în privința locului de executare a obligației contractuale caracteristice pentru cele mai

17 — Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială (JO L 299, 31.12.1972, p. 32), astfel cum a fost modificată prin Convenția din 9 octombrie 1978 privind aderarea Regatului Danemarcei, a Irlandei și a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (JO L 304, 30.10.1978, p. 1 și – text modificat – p. 77, Ediție specială, 19/vol. 5, p. 16-117), prin Convenția din 25 octombrie 1982 privind aderarea Republicii Elene (JO L 388, 31.12.1982, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 118-153), prin Convenția din 26 mai 1989 privind aderarea Regatului Spaniei și a Republicii Portugheze (JO L 285, 3.10.1989, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 11, p. 3-100) și prin Convenția din 29 noiembrie 1996 privind aderarea Republicii Austria, a Republicii Finlanda și a Regatului Suediei (JO C 15, 15.1.1997, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 11, p. 173-179).

frecvent întâlnite contracte care prezintă elemente transfrontaliere.

30. Spre deosebire de toate celelalte părți, *pârâta din acțiunea principală* consideră că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 nu se aplică în cazul contractelor de prestări de servicii dacă serviciile sunt prestate în mai multe state membre. Această parte subliniază că Hotărârea Curții în cauza Color Drack, care privea un contract de livrare de mărfuri într-un stat membru, nu poate fi aplicată în prezenta cauză, care privește prestarea de servicii în mai multe state membre, întrucât această aplicare nu ar răspunde obiectivului previzibilității stabilirii instanței competente. În măsura în care reclamanta a realizat cea mai mare parte din cifra sa de afaceri în alte state membre, și nu în Austria (pârâta arată că cea mai mare cifră de afaceri a fost realizată în Polonia), stabilirea instanței competente nu este previzibilă. Pârâta invocă în această privință și Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza Color Drack[18], care a considerat că, în cazul în care locurile de executare a obligațiilor contractuale sunt situate în mai multe state membre, competența nu ar putea fi stabilită în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001[19]. În plus, această parte consideră că termenii articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 privesc exclusiv un loc de executare unic, întrucât noțiunea „loc" este întotdeauna folosită la singular. Făcând trimitere la cauza Besix[20], partea respectivă arată de asemenea că eventualele inconveniente care ar putea rezulta din faptul că instanțe diferite decid cu privire la aspecte diferite ale aceluiași litigiu ar putea fi evitate dacă reclamanta ar introduce o acțiune la locul sediului pârâtei.

2. Stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 [întrebarea 1) litera b)]

31. Reclamanta din acțiunea principală și Comisia consideră că instanța competentă trebuie stabilită în funcție de locul unde persoana care prestează serviciul are centrul activităților (Tätigkeitsschwerpunkt).

32. Reclamanta subliniază de asemenea că părțile contractante vor putea cu ușurință să stabilească în prealabil în contract centrul prestării de servicii și determinarea

18 — Concluziile avocatului general Bot prezentate la 15 februarie 2007 în cauza Color Drack (C-386/05, Rep., p. I-3699).

19 — *Ibidem*, nota de subsol 30.

20 — A se vedea Hotărârea Besix, citată la nota de subsol 14.

competenței va fi astfel conformă cu principiul previzibilității, întrucât reclamanta va ști cu exactitate la ce instanțe poate introduce o acțiune, în timp ce pârâta va ști în fața căror instanțe poate fi acționată în justiție. Reclamanta a afirmat în cauza principală că agentul comercial a prestat, în temeiul contractului încheiat verbal, servicii de atragere de clienți noi pentru comitent și de menținere a relațiilor cu clienții existenți, negociind cu clienții înainte de a încheia contracte, încheind contractele, primind reclamațiile și asigurând comitentului sprijin general în vânzarea produselor sale. În măsura în care acesta a prestat cea mai mare parte a serviciilor de la sediul său din Austria, potrivit acestei părți, instanța austriacă trebuie să fie competentă să soluționeze litigiul.

33. Potrivit Comisiei, stabilirea competenței pe baza centrului activităților persoanei care prestează serviciile corespunde diferitelor obiective ale stabilirii competenței instanței corespunzătoare: în primul rând, aceasta corespunde obiectivului ca toate litigiile decurgând din același contract să fie introduse la aceeași instanță; în al doilea rând, permite atingerea obiectivului previzibilității în stabilirea competenței; în al treilea rând, această stabilire a competenței răspunde obiectivului proximității geografice între contract și instanța competentă și, în al patrulea rând, această stabilire corespunde de asemenea „egalității de arme" între părți, deoarece reclamanta are astfel posibilitatea de a intenta o acțiune la instanța de la locul de executare, în timp ce pârâta nu poate fi urmărită decât într-un singur stat membru. Comisia subliniază că trebuie să se stabilească în care dintre statele membre au fost prestate în principal serviciile; în această privință, trebuie să se țină cont de toate împrejurările, de exemplu, locul unde au fost încheiate cele mai multe contracte și locul unde s-a realizat cea mai mare cifră de afaceri. Comisia consideră că în acest caz concret locul unde au fost prestate cele mai multe servicii se află în Austria, întrucât agentul comercial a prestat 70 % dintre serviciile de agenție comercială în Austria și numai 30 % în străinătate. Faptul că reclamanta nu ar fi realizat în Austria decât 25 % din venituri nu ar fi în contradicție cu competența instanței austriece, deoarece reclamanta și-a organizat activitatea de la sediul său din orașul Amstetten din Austria.

34. Potrivit *guvernului german*, în cazul prestării activității de agenție comercială în mai multe state membre, trebuie să se plece de la prezumția relativă că locul unde serviciile sunt prestate conform contractului și pe baza căruia se stabilește instanța competentă este

locul unde agentul comercial își are „biroul principal” *(Hauptbüro).*

35. Ca răspuns la precizările guvernului german din acțiunea principală, Comisia a arătat că nu subscrie la stabilirea acestui tip de prezumție relativă, întrucât acest lucru ar aduce atingere obiectului articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001, în cadrul căruia competența trebuie stabilită pe baza elementelor de fapt. Analiza acestor elemente nu va fi efectuată de instanța națională decât dacă pârâta contestă prezumția prin care îi este impusă sarcina probei. Prezumția relativă îl favorizează excesiv pe agentul comercial, care va putea oricând să intenteze acțiuni și să fie chemat în judecată la locul sediului său[21]; totuși, pentru pârâtă o astfel de prezumție relativă va avea același efect ca în cazul în care competența s-ar stabili în temeiul normei generale de la articolul 2 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001.

36. Guvernul Regatului Unit consideră că nu este potrivit să se determine competența în funcție de centrul activităților persoanei care prestează serviciile. Într-adevăr, guvernul Regatului Unit înțelege aceasta în sensul că este vorba despre determinarea centrului activităților persoanei care prestează serviciile în sens general. Guvernul Regatului Unit consideră că locul prestării de servicii trebuie să fie locul unde serviciile sunt prestate efectiv în baza contractului – acest lucru trebuie apreciat în speță de instanța națională, pe baza faptelor relevante și a realităților economice.

3. Stabilirea competenței în cazul în care centrul activității nu poate fi determinat [întrebarea 1) litera c)]

37. Reclamanta din acțiunea principală și guvernul german consideră că trebuie să se răspundă afirmativ la întrebarea 1) litera c) – respectiv dacă, în ipoteza în care centrul activităților nu poate fi determinat, poate fi introdusă o acțiune, la alegerea reclamantei, în orice loc de prestare a serviciilor situat în interiorul Comunității.

38. Dimpotrivă, *guvernul Regatului Unit* este de părere că în cazurile în care serviciile sunt prestate în mai multe state membre și nu este posibilă determinarea locului unde a fost prestat serviciul principal, articolul 5

21 — În acțiunea principală, Comisia nu a folosit expresia „Hauptbüro” (birou principal), ci „Niederlassung” sau „Hauptniederlassung” (sediu/sediu principal).

alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 nu se aplică, întrucât faptul de a permite reclamantei să aleagă între instanțele la care va introduce acțiunea ar determina competența unei instanțe oarecare și o astfel de stabilire a competenței ar fi foarte imprevizibilă pentru pârâtă.

39. Ținând cont de răspunsul la întrebările 1) litera a) și 1) litera b), Comisia nu răspunde la întrebarea 1) litera c).

C — *A doua întrebare preliminară*

40. În ceea ce privește a doua întrebare preliminară, reclamanta din acțiunea principală și Comisia consideră că nu trebuie să răspundă la aceasta, dat fiind răspunsul pozitiv la prima întrebare.

41. *Reclamanta din acțiunea principală* este de părere că articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001 nu se aplică în prezenta cauză pentru că stabilirea competenței în temeiul literei (a) – la fel ca în temeiul literei (b) a aceluiași articol – nu permite garantarea previzibilității și a securității juridice în stabilirea competenței.

42. *Guvernul Regatului Unit* consideră că, în cazul în care articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 nu se aplică din cauza imposibilității determinării locului prestării de servicii, se aplică litera (a) a acestui articol. Guvernul invocă în argumentația sa litera (c) a acestui articol, care prevede că litera (a) se aplică dacă nu se aplică litera (b).

43. *Guvernul german* nu se pronunță cu privire la cea de a doua întrebare preliminară.

VI — Aprecierea avocatului general

A — *Introducere*

44. În prezenta cauză, Curtea este chemată să interpreteze articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 în legătură cu un contract de

agenție[22], atunci când agentul comercial prestează serviciile în mai multe state membre. Prin urmare, Curtea va avea posibilitatea de a statua cu privire la problema competenței pentru litigiile născute din contracte privind prestarea de servicii în mai multe state membre, o problemă semnalată de mai mult timp de doctrină[23]. Această problemă a fost, într-adevăr, deja ridicată, în legătură cu un contract de transport, în cauza Rehder[24], dar în respectiva cauză problema prestării de servicii în mai multe state membre nu era atât de complexă, întrucât nu existau decât două locuri posibile pentru prestarea de servicii – locul de plecare și locul de sosire al avionului. Prezenta cauză va fi, prin urmare, prima în care Curtea va trebui să se pronunțe asupra problemei competenței atunci când serviciile sunt prestate într-o pluralitate de locuri în diferite state membre.

45. Totuși, aceasta nu este singura cauză prezentată în fața Curții care abordează acest tip de problemă. Dorim să semnalăm că, până în prezent, cauza Hölzel/Seunig[25], aflată pe rolul Curții și care vizează o problemă similară, nu a fost încă soluționată: respectiva cauză privește problema stabilirii competenței atunci când serviciile sunt prestate în mai multe state membre. Decizia adoptată în prezenta cauză va influența și decizia în cauza Hölzel/Seunig.

46. Am dori de asemenea să subliniem faptul că acele contracte pentru care s-ar putea pune problema stabilirii competenței în funcție de posibilitatea de a presta serviciile în mai multe state membre sunt foarte diferite unele de altele. O astfel de problemă se poate pune,

22 — Într-adevăr, Curtea a tratat deja problema competenței în litigii ce rezultă din contracte de agenție în cadrul interpretării articolului 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles în cauza Leathertex (C-420/97, Rec., p. I-6747). Această cauză nu este totuși relevantă pentru cauza în speță, deoarece competența în temeiul articolului 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles se stabilește altfel decât competența în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001. Articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001 actual este echivalentul articolului 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles; pentru a stabili competența în temeiul acestui articol, locul executării obligațiilor în cauză se determină pe baza dreptului aplicabil relațiilor contractuale *(lex causae)*, iar dreptul aplicabil relațiilor contractuale se stabilește, în temeiul normelor conflictuale ale propriului sistem juridic, de către instanța națională la care este introdus litigiul. În ceea ce privește stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001, a se vedea și nota de subsol 76 din prezentele concluzii.

23 — De exemplu, această problemă este semnalată în doctrină de Gaudemet-Tallon, H., *Compétence et exécution des jugements en Europe. Règlement n° 44/2001, Conventions de Bruxelles et de Lugano*, ediția a treia, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 2002, p. 159, punctul 199, Mankowski, P., în Magnus, U., Mankowski, P. (editori), *Bruxelles I Regulation,* Sellier. European Law Publishers, München, 2007, p. 147, punctul 120 și următoarele, Leible, S., „Zuständiges Gericht für Entschädigungsansprüche von Flugpassagieren", în *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* nr. 16/2009, p. 573.

24 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4.

25 — Cauza C-147/09, Hölzel/Seunig; întrebările preliminare sunt publicate în JO C 153, 4.7.2009, p. 27. În cauza Hölzel/Seunig, reclamanta, domiciliată în Austria, a mandatat inițial pârâta, domiciliată în Republica Cehă, să efectueze diferite operațiuni (de exemplu, operațiuni bancare, servicii de asistență, îngrijire la domiciliu pentru persoanele vârstnice) și apoi a mandatat-o și cu titlu general, să o reprezinte în toate operațiunile sale. Instanța de trimitere arată că nu s-a putut stabili dacă pârâta a efectuat cea mai mare parte a operațiunilor pentru reclamantă în Austria sau în Republica Cehă. În ceea ce privește faptele, a se vedea ordonanța pronunțată de Oberlandesgericht Wien (Austria) la 27 februarie 2009.

de exemplu, și cu privire la contractele de reprezentare încheiate între un avocat și clientul său[26]. Dacă, de exemplu, un cabinet de avocatură cu sediul în Luxemburg reprezintă un client din Germania într-o cauză care se judecă în Franța, iar între client și cabinetul de avocatură intervine un litigiu, se va pune problema care este instanța competentă să se pronunțe în acest litigiu. În mod similar, stabilirea competenței poate fi la fel de dificilă în cazul unui contract de agenție dacă agentul acționează pentru comitent în mai multe state membre. Prin urmare, la pronunțarea hotărârii în această cauză, Curtea va trebui să țină cont de eventualele consecințe ale deciziei sale pentru alte tipuri de contracte de prestări de servicii în mai multe state membre.

B — *Admisibilitate*

47. Conform articolului 68 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 234 CE, numai o instanță ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern poate adresa o întrebare preliminară cu privire la interpretarea titlului IV din Tratatul CE (Vizele, dreptul de azil, imigrarea și alte politici referitoare la libera circulație a persoanelor) ori cu privire la validitatea sau interpretarea actelor instituțiilor comunitare adoptate în temeiul acestui titlu[27]. Regulamentul nr. 44/2001, care a fost adoptat în temeiul articolului 61 litera (c) CE și al articolului 67 alineatul (1) CE, se referă la actele instituțiilor comunitare adoptate pe baza acestui titlu.

48. În prezenta cauză, răspunsul la întrebarea dacă instanța de trimitere poate fi definită ca o instanță „ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern" depinde de fapt de decizia care va fi adoptată în procedura prin care este atacată decizia privind competența, care se desfășoară în fața instanței de trimitere[28]. Astfel cum reiese

26 — În acest sens, a se vedea de asemenea Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 147, punctul 120.

27 — Remarcăm că Tratatul de la Lisabona, care modifică Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona la 13 decembrie 2007 (JO C 306, 17.12.2007, p. 1), abrogă la articolul 2 punctul 67, actualul articol 68 CE. Aceasta înseamnă că, după intrarea in vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, toate instanțele din statele membre vor putea adresa întrebări preliminare legate de acest domeniu, nu numai instanțele ale căror hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern. În măsura în care admisibilitatea întrebărilor preliminare este apreciată în funcție de data depunerii întrebărilor respective la Curte, această dispoziție a Tratatului de la Lisabona nu este încă luată în considerare în prezenta cauză.

28 — Subliniem că aprecierea dacă este vorba despre o instanță ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern nu este abstractă, ci dimpotrivă, concretă, și depinde de existența unor căi de atac în cauza în speță. Astfel, Curtea a considerat, pe baza analizei împrejurărilor concrete, că o întrebare preliminară era inadmisibilă, de exemplu, în Ordonanța din 31 martie 2004, pronunțată în cauza Georgescu (C-51/03, Rec., p. I-3203, punctele 29-30), și în cauza Warbecq (C-555/03, Rec., p. I-6041, punctele 12-15). A se vedea în doctrină, în ceea ce privește aprecierea concretă a noțiunii de instanță ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, de exemplu, Rossi, M., în Calliess, C., Ruffert, M. (editori), *EUV/EGV. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta. Kommentar*, ediția a treia, Beck, München, 2007, p. 951, punctul 4.

din articolul 528 alineatul (2) al doilea paragraf din Codul de procedură civilă austriac (Zivilprozessordnung), o acțiune (revizuire) împotriva unei decizii pronunțate de o instanță de trimitere nu va putea fi introdusă dacă această instanță confirmă decizia primei instanțe în ceea ce privește competența. *A contrario*, aceasta înseamnă, prin urmare, că, dacă instanța de trimitere nu confirmă decizia pronunțată în primă instanță, se va putea introduce o acțiune (revizuire) împotriva acestei decizii a instanței de trimitere.

49. Instanța de trimitere afirmă că intenționează să confirme decizia pronunțată în primă instanță în ceea ce privește competența și că, în consecință, nu va fi posibilă introducerea unei acțiuni împotriva deciziei sale[29]. Noi am dori totuși să subliniem faptul această decizie nu depinde exclusiv de aprecierea instanței de trimitere, ci, înainte de toate, de răspunsul Curții la întrebarea preliminară. Dacă răspunsul Curții corespunde pe fond hotărârii primei instanței austriece, nu va fi posibilă introducerea unei acțiuni împotriva deciziei instanței de trimitere, dar în cazul în care Curtea ar decide altfel, va putea fi introdusă o acțiune împotriva deciziei instanței de trimitere, iar în acest caz instanța respectivă nu va fi, prin urmare, o instanță „ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern".

50. În opinia noastră, în prezenta cauză întrebările preliminare sunt totuși admisibile. Ca argument fundamental în favoarea admisibilității trebuie semnalate consecințele care s-ar produce dacă s-ar considera că întrebările sunt inadmisibile. În acest caz, instanța de trimitere ar decide singură și ar confirma hotărârea primei instanțe. Pe cale de consecință, instanța de trimitere ar fi o instanță „ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern". În plus, dacă s-ar considera că întrebările preliminare sunt inadmisibile, acest lucru ar prejudeca decizia Curții pe fond – și, pe cale de consecință, pe cea a instanței de trimitere – în prezenta cauză, întrucât s-ar prezuma în fapt că Curtea – și, prin urmare, instanța de trimitere – va decide altfel decât prima instanță austriacă. Este, desigur, adevărat că prezenta cauză privește exclusiv posibilitatea ca instanța de trimitere să fie instanța de ultim grad de jurisdicție, dar această posibilitate trebuie să fie suficientă pentru admisibilitatea întrebărilor preliminare, întrucât în etapa de analiză a admisibilității nu se poate încă ști care va fi hotărârea pe fond. În consecință,

29 — Precizăm că în doctrina austriacă problema admisibilității în cadrul articolului 68 alineatul (1) CE coroborat cu articolul 528 alineatul (2) al doilea paragraf din Codul de procedură civilă austriac *(Zivilprozessordnung)* este tratată de Tarko, I., în Mayer, H., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* în Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Viena, 2003, comentariu la articolul 68 CE punctul 8, care precizează că instanța de trimitere națională nu poate, într-o cauză precum cea în speță, să adreseze o întrebare preliminară decât dacă intenționează să confirme decizia primei instanțe, motiv pentru care revizuirea este inadmisibilă; potrivit autorului, acest lucru trebuie să fie precizat în ordonanța de trimitere.

considerăm că trebuie să se statueze *in favorem* în privința admisibilității și că trebuie furnizate instanței de trimitere toate elementele de interpretare necesare pentru a decide în prezenta cauză.

51. Prin urmare, în opinia noastră, aceste întrebări preliminare sunt admisibile în prezenta cauză.

C — *Prima întrebare preliminară*

52. Prima întrebare preliminară se compune din mai multe părți. Întrebarea 1) litera a) se referă la problema dacă articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor în temeiul cărora sunt prestate servicii în mai multe state membre, cum este cazul contractului de agenție din prezenta cauză. Întrebarea 1) litera b) privește stabilirea competenței în cazul unor contracte de agenție atunci când serviciile de agenție comercială sunt prestate în mai multe state membre; mai precis, se pune problema de a ști dacă locul de executare a obligațiilor caracteristice contractului se determină în funcție de locul unde se află centrul activității de prestări de servicii. Întrebarea 1) litera c) vizează problema dacă, în cazul în care centrul activității nu poate fi determinat, o acțiune vizând toate drepturile care decurg din contract poate fi introdusă în orice loc în care se prestează servicii din interiorul Comunității, la alegerea reclamantei.

53. În cadrul analizei noastre, vom prezenta mai întâi caracteristicile de bază ale contractului de agenție, care este un contract de prestări de servicii în sensul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001, înainte de a trece la răspunsul la întrebările adresate de instanța de trimitere.

1. Observații introductive privind contractul de agenție

a) Caracteristicile contractului de agenție

54. Legislația statelor membre în domeniul contractelor de agenție este conformă, în ceea ce privește caracteristicile de bază ale acestor contracte, cu Directiva 86/653/CEE a Consiliului din 18 decembrie 1986 privind coordonarea legislației statelor membre referitoare

la agenții comerciali independenți[30] (denumită în continuare „Directiva 86/653”).

55. În sensul Directivei 86/653, agentul comercial este acela care, acționând ca intermediar independent, este în permanență autorizat[31] fie să negocieze vânzarea sau cumpărarea de produse pentru o altă persoană (comitent), fie să negocieze și să încheie astfel de tranzacții pentru și în numele comitentului[32]. Agentul comercial trebuie să comunice comitentului toate informațiile necesare pe care le deține și să respecte instrucțiunile rezonabile primite de la comitent[33]. În exercițiul activității, agentul comercial trebuie să promoveze interesele comitentului și să acționeze loial și de bună-credință[34].

56. Comitentul are, în temeiul Directivei 86/653, obligația de a pune la dispoziția agentului comercial documentația necesară referitoare la produsele în cauză și de a obține pentru acesta informațiile necesare pentru executarea contractului de agenție; în plus, acesta trebuie să îl înștiințeze în cazul în care constată că volumul tranzacțiilor comerciale va fi cu mult mai mic decât cel la care agentul comercial s-ar fi putut aștepta în mod normal[35]. În relațiile sale cu agentul comercial,

30 — Directiva 86/653/CEE a Consiliului din 18 decembrie 1986 privind coordonarea legislației statelor membre referitoare la agenții comerciali independenți (JO L 382, 31.12.1986, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 176). După cum se precizează în al doilea considerent al directivei, aceasta a fost adoptată, între altele, întrucât diferențele dintre legislațiile interne privind agenția comercială inhibă în mod substanțial încheierea și derularea contractelor de agenție în care comitentul și agentul comercial sunt stabiliți în state membre diferite. Menționăm că această directivă a fost transpusă, de exemplu, în dreptul austriac prin Handelsvertretergesetz, în dreptul belgian prin Loi relative au contrat d'agence commerciale, în dreptul francez prin Code de commerce (articolele L134-1-L134-17), în dreptul italian prin Codice Civile (articolele 1742-1753), în dreptul german prin Handelsgesetzbuch (articolele 84-92c), în dreptul sloven prin Obligacijski zakonik (articolele 807-836) și în dreptul britanic prin Statutory Instrument 1993 No. 3053 – The Commercial Agents (Council Directive) Regulations 1993.

31 — Trebuie subliniat că, după cum rezultă deja din cuprinsul Directivei 86/653/CEE, contractul de agenție este un raport contractual permanent Caracterul permanent al raportului contractual rezultă de asemenea din cuprinsul dispozițiilor care transpun această directivă în dreptul intern din unele state membre. Astfel, de exemplu, în dreptul austriac, Handelsvertretergesetz prevede la articolul 1 alineatul (1): „Handelsvertreter ist, wer von einem anderen mit der Vermittlung oder dem Abschluss von Geschäften […] *ständig* betraut ist […]”. În dreptul belgian, Loi relative au contrat d'agence commerciale prevede la articolul 1: „Le contrat d'agence commerciale est le contrat par lequel […] l'agent commercial est chargée *de façon permanente* […] de la négociation et éventuellement de la conclusion d'affaires […] du commettant”. În dreptul francez, Code de commerce prevede la articolul L134-1: „L'agent commercial est un mandataire qui […] est chargé, *de façon permanente*, de négocier et, éventuellement, de conclure des contrats […]”. În dreptul italian, articolul 1742 din Codice Civile prevede: „Col contratto di agenzia una parte assume *stabilmente* l'incarico di promuovere, per conto dell'altra […] la conclusione di contratti […]”. În dreptul german, Handelsgesetzbuch prevede la articolul 84 alineatul (1): „Handelsvertreter ist, wer […] *ständig* damit betraut ist, für einen anderen […] Geschäfte zu vermitteln oder in dessen Namen abzuschließen […]”. În dreptul sloven, articolul 807 din Obligacijski zakonik prevede: „S pogodbo o trgovskem zastopanju se zastopnik zaveže, da bo *ves čas* skrbel za to, da bodo tretje osebe sklepale pogodbe z njegovim naročiteljem […]”. În dreptul britanic, articolul 2 alineatul (1) din The Commercial Agents (Council Directive) Regulations 1993 prevede: „«[C]ommercial agent» means a self-employed intermediary who has *continuing* authority to negotiate the sale or purchase of goods on behalf of another person […]”. Sublinierea noastră.

32 — A se vedea articolul 1 alineatul (2) din Directiva 86/653/CEE.

33 — A se vedea articolul 3 alineatul (2) din Directiva 86/653/CEE. Adăugăm că directiva prevede în mod expres la articolul 5 că părțile nu pot deroga de la dispozițiile articolelor 3 și 4, care cuprind drepturile și obligațiile agentului comercial și pe cele ale comitentului.

34 — A se vedea articolul 3 alineatul (1) din Directiva 86/653/CEE.

35 — A se vedea articolul 4 alineatul (2) din Directiva 86/653/CEE.

comitentul trebuie să acționeze loial și de bună-credință[36].

57. Agentul comercial are dreptul la un comision pentru activitatea sa[37]. Valoarea comisionului este de obicei stabilită de comun acord între părțile contractante, dar, în absența unui astfel de acord, Directiva 86/653 prevede că agentul comercial este îndreptățit, independent de aplicarea dispozițiilor obligatorii ale statelor membre cu privire la nivelul remunerației, la o remunerație în conformitate cu uzanțele de la locul în care își desfășoară activitatea[38].

58. Directiva 86/653/CEE nu prevede în mod explicit că contractul de agenție trebuie să fie încheiat în scris, dar statele membre au posibilitatea de a prevedea că un contract de agenție nu va fi valabil dacă nu este încheiat în scris[39]. În plus, și în conformitate cu această directivă, fiecare parte are dreptul să primească de la cealaltă parte, la cerere, un document scris, în care sunt menționate clauzele contractului de agenție, inclusiv toate clauzele convenite ulterior[40]. În conformitate cu directiva, renunțarea la acest drept nu este permisă[41].

b) Contractul de agenție ca un contract de prestări de servicii

59. În vederea soluționării prezentei cauze, trebuie să se constate că contractul de agenție este un contract de prestări de servicii în sensul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001[42]. Așa cum a arătat Curtea în cauza Falco, noțiunea

36 — A se vedea articolul 4 alineatul (1) din Directiva 86/653/CEE.

37 — Directiva 86/653/CEE prevede la articolul 7 alineatele (1) și (2) că agentul comercial are dreptul la un comision pentru o tranzacție comercială încheiată în perioada de derulare a contractului de agenție, atunci când tranzacția a fost încheiată ca rezultat al acțiunii sale sau în cazul în care tranzacția a fost încheiată cu un terț pe care acesta l-a câștigat anterior în calitate de client pentru tranzacții de același fel, dar și în cazul în care i se încredințează o anumită zonă geografică sau un anumit grup de clienți și se bucură de un drept de exclusivitate pentru respectiva zonă geografică sau pentru respectivul grup de clienți. În anumite cazuri excepționale, agentul comercial are dreptul la un comision pentru o tranzacție comercială încheiată după încetarea contractului de agenție (a se vedea articolul 8 din Directiva 86/653/CEE).

38 — A se vedea articolul 6 alineatul (1) din Directiva 86/653/CEE.

39 — A se vedea articolul 13 alineatul (2) din Directiva 86/653/CEE.

40 — A se vedea articolul 13, alineatul (1) din Directiva 86/653/CEE. Remarcăm că, de exemplu, legiuitorii francez, italian, german și sloven au ales această posibilitate; dispozițiile din aceste state membre nu prevăd în mod expres că contractul de agenție trebuie să fie încheiat în scris, ci dimpotrivă, ele prevăd doar că o parte contractantă poate solicita celeilalte părți întocmirea unui document scris cuprinzând clauzele contractului. Pentru dreptul belgian, a se vedea articolul 5 din Loi relative au contrat d'agence commerciale; pentru dreptul italian, a se vedea articolul 1742 din Codice Civile; pentru dreptul francez, a se vedea L134-2 din Code de commerce; pentru dreptul german, a se vedea articolul 85 din Handelsgesetzbuch; pentru dreptul sloven, a se vedea articolul 808 din Obligacijski zakonik.

41 — A se vedea articolul 13 alineatul (1) din Directiva 86/653/CEE.

42 — Această opinie este susținută și de doctrină; a se vedea, de exemplu, Gaudemet-Tallon, H., „Du 5 octobre 1999. – Cour de justice des Communautés européennes" [comentariu privind Hotărârea Leathertex], în *Revue critique de droit international privé* nr. 1/2000, p. 88; Emde, R., „Heimatgerichtsstand für Handelsvertreter und andere Vertriebsmittler?", în *Kommunikation & Recht* nr. 7/2003, p. 508; Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 131, punctul 89; Fach Gómez, K., „El Reglamento 44/2001 y los contratos de agencia comercial internacional: aspectos jurisdiccionales", în *Revista de derecho comunitario europeo* nr. 14/2003, p. 208; Berlioz. P.„La notion de fourniture de services au sens de l'article 5-1 b) du règlement«Bruxelles I»", în *Journal du droit international* (Clunet) nr. 3/2008, punctul 45.

de servicii presupune „cel puțin ca, […] partea care le prestează să efectueze o activitate determinată în schimbul unei remunerații”[43]. Această condiție este îndeplinită în prezenta cauză, întrucât agentul comercial i-a adus comitentului clienți noi și a menținut relațiile cu clienții existenți, a discutat cu clienții înainte de încheierea contractelor, a încheiat contractele, a primit reclamațiile și i-a asigurat comitentului sprijin general pentru vânzarea produselor sale[44]. Acesta a prestat serviciile respective în schimbul unei remunerații, întrucât a primit un comision pentru activitatea sa. Condiția de existență a unui contract de prestări de servicii este, prin urmare, incontestabil îndeplinită în speță.

2. Aplicarea articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 la contractele de prestări de servicii executate în mai multe state membre [întrebarea 1) litera a)]

60. Prin intermediul întrebării 1) litera a), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor de prestări de servicii cum este contractul de agenție din prezenta cauză, în temeiul cărora serviciile sunt prestate în mai multe state membre.

61. Articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 prevede că, în absența vreunei convenții contrare, locul executării obligațiilor (unde o persoană poate fi acționată în justiție chiar dacă are domiciliul într-un alt stat membru[45]) este, în cazul prestării de servicii, locul dintr-un stat membru unde, în temeiul contractului, au fost sau ar fi trebuit să fie prestate serviciile. În opinia noastră, nu se poate stabili pe baza textului acestui articol dacă este aplicabil în cazul contractelor de prestări de servicii executate într-un singur stat membru sau în mai multe state membre. Nici folosirea noțiunii de „stat membru” la singular nu poate fi hotărâtoare în acest sens[46].

43 — A se vedea Hotărârea Falco, citată la nota de subsol 3 (punctul 29). A se vedea și Concluziile noastre prezentate la 27 ianuarie 2009 în cauza Falco Privatstiftung și Rabitsch (C-533/07, Rep., p. I-3327, punctul 57) și doctrina citată în acestea.

44 — A se vedea precizările reclamantei la punctul 32 din prezentele concluzii.

45 — A se vedea paragraful introductiv al articolului 5 din Regulamentul nr. 44/2001.

46 — Pe baza unei interpretări terminologice foarte stricte, s-ar putea eventual susține că folosirea noțiunii „stat membru” la singular demonstrează că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulament nu se aplică decât în cazurile în care serviciile sunt prestate într-un singur stat membru, dar, în opinia noastră, acest lucru ar fi contrar obiectului acestui articol, care constă în stabilirea competenței pentru toate tipurile de contracte de prestări de servicii. O interpretare terminologică nu poate fi decât punctul de plecare al interpretării și ea trebuie să fie susținută întâi de toate de o interpretare teleologică și sistematică. În ceea ce privește sensul diferitelor tipuri de interpretare în dreptul comunitar, a se vedea, de exemplu, Riesenhuber, K., în Riesenhuber, K. (editor), *Europäische Methodenlehre. Handbuch für Ausbildung und Praxis*, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, p. 250 și următoarele. A se vedea de asemenea Delnoy, P., *Éléments de méthodologie juridique*, ediția a doua, Larcier, Bruxelles, 2006, p. 93, care subliniază că termenii trebuie și ei interpretați în mod clar, de unde putem deduce că numai interpretarea terminologică nu este suficientă pentru a înțelege corect textul.

62. Cu toate acestea, în opinia noastră, răspunsul la această întrebare ar trebui să fie unul afirmativ. Într-adevăr, acest răspuns decurge din jurisprudența actuală a Curții, mai precis din cauzele Color Drack[47] și Rehder[48]. Desigur, cauza Color Drack nu privea un contract de prestări de servicii, ci un contract de vânzare de mărfuri, dar este, cu toate acestea, importantă pentru prezenta cauză, întrucât ulterior Curtea a extins normele pe care le dezvoltase acolo la contractele de prestări de servicii, în cauza Rehder.

63. În cauza Color Drack, Curtea a statuat cu privire la aplicarea articolului 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 în cazurile în care marfa este livrată, pe baza contractului, în mai multe locuri din același stat membru. Curtea a hotărât că acest articol este aplicabil în caz de pluralitate de locuri de livrare în cadrul aceluiași stat membru și că, într-un asemenea caz, instanța competentă să judece toate cererile întemeiate pe un contract de vânzare de mărfuri este aceea în a cărei rază teritorială se găsește locul livrării principale, care trebuie stabilit în funcție de criterii economice[49]. În cazul în care acest loc nu poate fi determinat, reclamanta poate introduce acțiunea la instanța de la locul de livrare ales de aceasta[50]. În această cauză, Curtea a subliniat în mod expres că aceste considerații se limitau la cazul unei pluralități de locuri de livrare în cadrul aceluiași stat membru și că ele nu prejudecă decizia în caz de pluralitate de locuri de livrare situate în mai multe state membre[51].

64. Desigur, avocatul general Bot a apărat în cauza Color Drack punctul de vedere conform căruia, dacă locurile de livrare s-ar afla în diferite state membre, competența nu s-ar stabili în temeiul articolului 5 alineatul (1)

47 — A se vedea Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2.

48 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4.

49 — A se vedea Hotărârea Color Drack citată la nota de subsol 2 (punctul 46). Pentru un comentariu al hotărârii, a se vedea, de exemplu, Huber-Mumelter, U., Mumelter, K. H., „Mehrere Erfüllungsorte beim forum solutionis: Plädoyer für eine subsidiäre Zuständigkeit am Sitz des vertragscharakteristisch Leistenden", în *Juristische Blätter* nr. 130/2008, p. 566 și următoarele; Mankowski, P., „Mehrere Lieferorte beim Erfüllungsortgerichtsstand unter Art. 5 Nr. 1 lit. B EuGVVO", în *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* nr. 5/2007, p. 409 și următoarele; Gardella, A., „The ECJ in Search of Legal Certainty for Jurisdiction in Contract: The Color Drack Decision", în *Yearbook of private international law*, 2007, p. 445 și următoarele; Do, T. U., „Libre circulation des marchandises. Arrêt «Color Drack»", în *Revue du droit de l'Union Européenne* nr. 2/2007, p. 471.

50 — A se vedea Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2 (punctul 46).

51 — A se vedea Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2 (punctul 16). Adăugăm că în urma pronunțării hotărârii în cauza Color Drack, s-a pus problema dacă – atunci când locurile de livrare vor fi situate într-un singur stat membru – competența va fi stabilită altfel decât cazul în care locurile de livrare se vor situa în state membre diferite. A se vedea în doctrină, de exemplu, Leible, S., *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 572.

litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001, deoarece obiectivul previzibilității nu ar fi atins[52]. El a considerat de asemenea că în acest caz competența nu s-ar stabili nici în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001 și că, în conformitate cu articolul 2 din Regulamentul nr. 44/2001, instanța competentă ar fi cea de la domiciliul pârâtei[53].

65. Totuși, în cauza Rehder[54], recent judecată – în care hotărârea a fost pronunțată după ce instanța de trimitere a prezentat această întrebare preliminară în prezenta cauză –, Curtea a răspuns deja la întrebarea dacă articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil atunci când serviciile sunt prestate în mai multe state membre. Curtea a decis că argumentele pe care s-a întemeiat Hotărârea Color Drack „sunt valabile și în ceea ce privește contractele de prestări servicii, inclusiv în cazurile în care aceste servicii nu sunt prestate într-un singur stat membru”[55]. Curtea a subliniat de asemenea că normele de competență specială prevăzute de Regulamentul nr. 44/2001 în materia contractelor de vânzare de mărfuri și de prestări de servicii au „același istoric legislativ, urmăresc aceleași obiective și ocupă același loc în sistemul stabilit de acest regulament”[56]. În plus, potrivit Curții, în caz de pluralitate de locuri de prestare a serviciilor în state membre diferite, „obiectivele de proximitate și de previzibilitate, care sunt urmărite prin concentrarea competenței judiciare la locul prestării serviciilor, în temeiul contractului în cauză, și prin determinarea unei competențe judiciare unice pentru toate pretențiile întemeiate pe acest contract, nu pot fi abordate în mod diferit”[57]. Potrivit precizărilor Curții, o asemenea diferențiere „nu găsește un temei în dispozițiile Regulamentului nr. 44/2001” și, în plus, ar fi în contradicție cu finalitatea regulamentului[58].

66. Prin urmare, Curtea a răspuns deja în Hotărârea Rehder la întrebarea dacă articolul 5 alineatul(1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor de prestări de servicii executate

52 — A se vedea Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza Color Drack, citate la nota de subsol 18 (punctul 30).

53 — *Ibidem.*

54 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4.

55 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4 (punctul 36).

56 — *Ibidem.*

57 — *Ibidem* (punctul 37).

58 — *Ibidem.*

în mai multe state membre. Notăm că este subliniat și în doctrină faptul că acest articol este aplicabil în cazul contractelor de prestări de servicii executate în mai multe state membre[59].

67. Suntem de părere că, în consecință, la întrebarea 1) litera a) a instanței de trimitere trebuie să se răspundă în sensul că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor de prestări de servicii similare contractului de agenție din prezenta cauză, în temeiul cărora serviciile sunt prestate în mai multe state membre.

3. Stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 [întrebarea 1) litera b)]

68. Prin intermediul întrebării 1) litera b), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că, pentru stabilirea competenței în cazul litigiilor decurgând dintr-un contract de prestări de servicii executat în mai multe state membre, locul unde sunt prestate serviciile în sensul acestui articol se determină în funcție de locul unde este situat centrul activității de prestare de servicii.

69. Cu privire la această întrebare, am dori mai întâi să subliniem că, la stabilirea competenței în prezenta cauză, Curtea trebuie să țină cont de două principii.

70. În primul rând, Curtea trebuie să țină cont de principiul conform căruia instanța aleasă trebuie să fie *previzibilă*[60], fapt ce constituie o expresie a principiului securității

59 — A se vedea, de exemplu, Leible, S., „Zuständiges Gericht für Entschädigungsansprüche von Flugpassagieren", în *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* nr. 16/2009, p. 572. Implicit – cu privire la stabilirea competenței pentru contractele de prestări de servicii în mai multe state membre în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 – a se vedea, de exemplu, și Gaudemet-Tallon, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 159, punctul 199; Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 147, 148, punctele 120 și 121.

60 — A se vedea considerentul (11) al Regulamentului nr. 44/2001, în care se precizează că normele de competență trebuie să fie cât mai previzibile posibil. În jurisprudență, a se vedea, de exemplu, Hotărârea Falco, citată la nota de subsol 3 (punctul 21), și Hotărârea din 11 octombrie 2007, Freeport (C-98/06, Rep., p. I-8319, punctul 36). În doctrină, a se vedea, de exemplu, Gsell, B., „Autonom bestimmter Gerichtsstand am Erfüllungsort nach der Brüssel I-Verordnung", în *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* nr. 6/2002, p. 488, 489; Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar zu EuGVO und Lugano-Übereinkommen*, ediția a șaptea, Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 2002, p. 125, punctul 1. În legătură cu Convenția de la Bruxelles – pe care o putem lua în considerare în ceea ce privește continuitatea în interpretare dintre această convenție și Regulamentul nr. 44/2001 – a se vedea, de exemplu, Hill, J., „Jurisdiction in Matters Relating to a Contract under the Brussels Convention", în *International and Comparative Law Quarterly* nr. 3/1995, p. 605.

juridice[61]. După cum reiese din jurisprudența Curții, Regulamentul nr. 44/2001 urmărește un obiectiv de securitate juridică ce constă în consolidarea protecției juridice a persoanelor stabilite în Comunitatea Europeană, permițând atât reclamantului să identifice cu ușurință instanța pe care o poate sesiza, cât și pârâtului să prevadă în mod rezonabil instanța în fața căreia poate fi acționat în justiție[62].

71. În al doilea rând, competența instanței trebuie stabilită în funcție de locul care asigură *legătura cea mai strânsă* între contractul în cauză și instanța competentă[63].

72. Luând în considerare aceste principii, vom analiza dacă răspunsul la întrebarea 1) litera b) poate fi deja dedus din jurisprudența pronunțată până în prezent.

73. În cadrul stabilirii competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001, Curtea a decis deja, în cauza Rehder, că, dacă serviciile sunt prestate în mai multe locuri din diferite state membre, trebuie să se determine locul care asigură legătura cea mai strânsă între contractul în cauză și instanța competentă[64]. Potrivit Curții, este vorba în special despre locul în care, în temeiul contractului, trebuie efectuată prestarea principală de servicii[65].

74. Trebuie precizat că în cauza Rehder Curtea nu a afirmat că locul în care trebuie efectuată, în temeiul contractului, prestarea principală de servicii este singurul criteriu posibil pentru a stabili competența în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea

61 — Cu privire la previzibilitatea competenței ca expresie a principiului securității juridice, a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 13 iulie 2006, GAT (C-4/03, Rec., p. I-6509, punctul 28), Hotărârea din 13 iulie 2006 Roche Nederland și alții (C-539/03, Rec., p. I-6535, punctul 37), Hotărârea din 1 martie 2005, Owusu (C-281/02, Rec., p. I-1383, punctul 41), și Hotărârea din 19 februarie 2002, Besix (C-256/00, Rec., p. I-1699, punctele 24-26). Într-adevăr, această jurisprudență privește Convenția de la Bruxelles, însă trebuie să ținem cont de ea în interpretarea regulamentului, având în vedere continuitatea în interpretare dintre această convenție și Regulamentul nr. 44/2001.

62 — A se vedea Hotărârea din 13 iulie 2006, Reisch Montage (C-103/05, Rec., p. 6827, punctele 24 și 25), Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2 (punctul 20), și Hotărârea Falco, citată la nota de subsol 3 (punctul 22). A se vedea și Concluziile avocatului general J. Mazák prezentate la 24 septembrie 2009 în cauza Car Trim (C-381/08, pendinte în fața Curții, punctul 34).

63 — A se vedea în acest sens Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2 (punctul 40), și Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4 (punctul 38). A se vedea și Concluziile avocatului general J. Mazák prezentate în cauza Car Trim, citate la nota de subsol 62 (punctul 35). În doctrină, a se vedea, de exemplu, Lynker, T., *Der besondere Gerichtsstand am Erfüllungsort in der Brüssel I-Verordnung (Art. 5 No. 1 EuGVVO)*, Lang, Frankfurt, 2006, p. 141.

64 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4 (punctul 38). Pentru comparație, a se vedea, în ceea ce privește competența pentru livrarea de mărfuri în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001, Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2 (punctul 40), în care Curtea a subliniat că această competență „se justifică, în principiu, prin existența unei legături deosebit de strânse între contract și instanța chemată să se pronunțe asupra acestuia".

65 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4 (punctul 38).

paragraf din Regulamentul nr. 44/2001. Curtea a subliniat că trebuie să se caute locul care asigură legătura cea mai strânsă între contractul în cauză și instanța competentă, respectiv acela unde, în temeiul contractului, trebuie efectuată prestarea principală de servicii[66]. Criteriul de bază este, prin urmare, legătura cea mai strânsă între contractul în cauză și instanța competentă, dar această legătură poate fi asigurată în special în locul unde trebuie efectuată, în temeiul contractului, prestarea principală de servicii.

75. În opinia noastră, considerațiile dezvoltate de Curte în cauza Rehder trebuie aplicate și în prezenta cauză. În acest sens, trebuie totuși să se țină cont de faptul că în prezenta cauză, prin contractul de agenție nu s-a stabilit în ce loc sau în care dintre statele membre ar trebui efectuată prestarea principală de servicii. În acest contract încheiat verbal[67], au fost stabilite numai statele membre în care agentul comercial trebuia să presteze serviciile de agenție comercială[68]. Prin urmare, în prezenta cauză trebuie dezvoltată soluția dată în cauza Rehder, în sensul că, dacă nu se poate determina locul în care trebuie efectuată, în temeiul contractului, prestarea principală de servicii, competența se stabilește pe baza locului în care a fost efectiv realizată prestarea principală de servicii[69].

76. În consecință, suntem de părere că în cauza în speță instanța competentă este cea de la locul unde agentul comercial a realizat prestarea principală de servicii. Această apreciere trebuie făcută de instanța de trimitere pe baza faptelor, dar Curtea trebuie să definească criteriile pe care instanța de trimitere le va lua în considerare în analiza sa. Dacă acest loc nu poate fi determinat, Curtea trebuie să furnizeze instanței de trimitere, în subsidiar, alte criterii pentru a stabili instanța competentă, criterii care trebuie în principiu să răspundă cerințelor previzibilității și legăturii celei mai strânse între contractul în cauză și instanța competentă.

77. Prin urmare, în prezenta cauză trebuie să se definească în primul rând criteriile pe baza cărora se va determina locul unde este efectuată prestarea principală de servicii.

66 — A se vedea Hotărârea Rehder, citată la nota de subsol 4 (punctul 38; sublinierea noastră). Notăm, cu titlu de exemplu, că Curtea precizase deja în cauza Color Drack – desigur, în legătură cu competența pentru livrarea de mărfuri în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) primul paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 – că locul care asigură legătura cea mai strânsă între contract și instanța competentă este, *în general*, locul livrării principale (a se vedea Hotărârea Color Drack, citată la nota de subsol 2, punctul 40; sublinierea noastră). Prin urmare, utilizând sintagma „în general", Curtea a vrut să sublinieze că pot exista și alte locuri care să asigure legătura cea mai strânsă între contractul în cauză și instanța competentă.

67 — În ceea ce privește încheierea verbală a contractului, a se vedea punctele 12 și 32 din prezentele concluzii.

68 — În ceea ce privește statele membre în care agentul comercial a prestat serviciile de agenție comercială, a se vedea punctul 13 din prezentele concluzii.

69 — În doctrină, a se vedea, de exemplu, Takahashi, K., „Jurisdiction in matters relating to contract: Article 5(1) of the Brussels Convention and Regulation", în *European Law Review* nr. 5/2002, p. 539; Fach Gómez, *op. cit.* (nota de subsol 42), p. 211; Rauscher, T. (editor), *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar*, ediția a doua, Sellier, European Law Publishers, München, 2006, p. 183, punctul 55; Gaudemet-Tallon, H., „Du 5 octobre 1999. – Cour de justice des Communautés européennes…" [comentariu privind Hotărârea Leathertex], în *Revue critique de droit international privé* nr. 1/2000, p. 88.

78. În opinia noastră, în cazul unui contract de agenție, următoarele criterii vor fi determinante pentru stabilirea competenței: investiția personală sau efortul agentului comercial, timpul necesar pentru prestarea diferitelor servicii, durata relațiilor comerciale cu clienții, cheltuielile suportate de agentul comercial pentru prestația intermediară în folosul comitentului, locul de unde agentul comercial și-a organizat activitatea și cifra de afaceri realizată de agentul comercial. Mai precis, instanța de trimitere va trebui să constate în ce loc a prestat agentul comercial serviciile concrete, cum ar fi încheierea de contracte cu eventuali cumpărători, expedierea de documente, vizitele personale la clienți, negocierile, pregătirea textului contractului, dacă acesta se încheie în formă scrisă, încheierea contractului și primirea eventualelor reclamații. Aceasta va trebui să țină cont și de faptul că obligațiile agentului comercial pot fi foarte variate și că acesta din urmă poate îndeplini această misiune de intermediar în diverse moduri: prin poștă, prin telefon, prin fax, prin poșta electronică sau prin alte mijloace moderne de comunicare, dar și personal, fie la sediul său, fie la sediul clientului sau într-un alt loc. În plus, instanța de trimitere va trebui să țină cont de faptul că contractul de agenție este un raport contractual permanent[70]; prin urmare, nu este vorba despre o activitate de intermediar sau de încheierea unui singur contract între comitent și un client, ci, dimpotrivă, despre o activitate de intermediar sau despre încheierea mai multor contracte între un comitent și clienți. În consecință, instanța de trimitere va trebui să țină cont de locul în care agentul comercial a prestat serviciile pe o perioadă mai lungă de timp.

79. În ceea ce privește cifra de afaceri ca criteriu de stabilire a competenței, adăugăm că instanța de trimitere va trebui să țină cont de faptul că cifra de afaceri poate, într-adevăr, constitui foarte bine un indicator al locului unde agentul comercial a prestat serviciile de agenție comercială, dar acest factor trebuie întotdeauna luat în considerare împreună cu alte criterii. Prin urmare, cifra de afaceri nu ar putea fi criteriul unic și determinant de stabilire a competenței, care să primeze astfel față de celelalte criterii. Valoarea cifrei de afaceri este, într-adevăr, foarte imprevizibilă, întrucât aceasta poate evolua rapid ca urmare a încheierii unui contract între comitent și un client. Dacă instanța de trimitere constată, de exemplu, că agentul comercial a prestat cea mai mare parte a muncii sale într-un stat membru, dar că cea mai mare cifră de afaceri a sa a fost realizată într-un alt stat membru, valoarea cifrei de afaceri nu ar putea fi atât de importantă încât pe baza acesteia să fie competentă instanța din statul membru în care s-a realizat cea mai mare cifră de afaceri. Instanța de trimitere trebuie să țină cont de toate criteriile și să determine, pe baza unei

70 — A se vedea nota de subsol 31 din prezentele concluzii. În privința duritățiii contractului de agenție, a se vedea, de exemplu, și în doctrina italiană, Comba, D., Samarotto, P., „Il contrato internazionale di agenzia", în *Il Sole 24 Ore*, Milano, 1999; în doctrina slovenă, Zabel, B., în Juhart, M., Plavšak, N. (editori), *Obligacijski zakonik (posebni del) s komentarjem*, GV založba, Ljubljana, 2004, comentariu introductiv la capitolul privind contractul de agenție, p. 421; în doctrina spaniolă, Fach Gómez, *op. cit.* (nota de subsol 42), p. 206.

analize globale, locul unde s-a realizat prestarea principală de servicii.

80. Având în vedere argumentele prezentate la punctele 69-79 din prezentele concluzii, suntem de părere că la întrebarea 1) litera b) trebuie să se răspundă că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că, pentru stabilirea competenței în cazul litigiilor ce rezultă dintr-un contract de prestări de servicii în mai multe state membre, cum este contractul de agenție din prezenta cauză, locul în care au fost prestate serviciile în sensul acestui articol este determinat în funcție de locul în care s-a realizat prestarea principală de servicii. Instanța națională este cea care trebuie să efectueze această analiză.

4. Stabilirea competenței în cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat [întrebarea 1) litera c)]

81. Prin intermediul întrebării 1) litera c), instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească modul în care se determină instanța competentă în cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat. Legat de această problemă, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă în acest caz reclamanta poate introduce o acțiune privind totalitatea drepturilor care decurg dintr-un contract în orice loc din interiorul Comunității unde au fost prestate servicii, la alegerea sa.

82. Deși instanța de trimitere își exprimă deja punctul de vedere cu privire la problema de a ști unde se situează locul principalei prestări a serviciilor agentului comercial[71], considerăm că este necesar să se răspundă la această întrebare. Într-adevăr, nu este total exclus ca instanța de trimitere să ajungă, aplicând criteriile care îi vor fi furnizate de Curte, la o altă soluție. Prin urmare, Curtea trebuie să furnizeze instanței de trimitere toate elementele de interpretare proprii dreptului comunitar care pot fi utile pentru soluționarea fondului cauzei.

83. Dacă instanța competentă nu poate fi stabilită pe baza locului în care s-a realizat prestarea principală de servicii, soluțiile posibile pentru stabilirea competenței în prezenta cauză sunt multiple.

71 — A se vedea punctele 13 și 19 din prezentele concluzii.

84. Prima posibilitate o reprezintă soluția sugerată de instanța de trimitere și în temeiul căreia este competentă pentru toate cererile instanța aleasă de reclamantă în oricare dintre statele membre în care s-au prestat o parte din servicii. Această soluție ar constitui, într-adevăr, o extindere a cauzei Rehder la prezenta cauză și, astfel, o continuare logică a jurisprudenței, dar nu o considerăm adecvată în speță, din mai multe motive. În primul rând, această soluție nu răspunde obiectivului previzibilității, întrucât deschide posibilitatea unei multitudini (excesive) de locuri în care ar putea fi introdusă o acțiune[72]. În al doilea rând, această soluție îl favorizează excesiv pe reclamant, care are posibilitatea de a alege locul de introducere a acțiunii, fapt care implică un pericol semnificativ de *forum shopping*[73]. În al treilea rând, soluția pronunțată de Curte în cauza Rehder privea fapte specifice, respectiv serviciile de transport aerian dintr-un stat membru spre un alt stat membru. În cauza Rehder, riscul de *forum shopping* nu exista, întrucât reclamantul nu avea la dispoziție decât două locuri unde putea introduce o acțiune, în timp ce în prezenta cauză acestea sunt mai multe.

85. Potrivit celei de a doua soluții posibile, este competentă instanța din oricare dintre statele membre în care au fost prestate o parte din servicii, dar numai pentru partea de servicii care au fost prestate în respectivul stat membru[74]. La prima vedere, această soluție poate părea adecvată din punct de vedere dogmatic, dar este în același timp contestată, întrucât fărâmițează excesiv competența și îngreunează în mod disproporționat misiunea reclamantei, care, în acest caz, ar trebui să introducă un număr foarte mare de acțiuni, în diferite state membre. Această soluție prezintă, pe de altă parte, un risc de conflict între decizii privind același raport contractual[75].

86. A treia soluție posibilă pentru stabilirea competenței este să se aplice, în temeiul literei (c) a alineatului (1) al articolului 5, litera (a) a aceluiași alineat[76]. În opinia noastră, această soluție nu este nici ea potrivită. Într-adevăr,

72 — A se vedea în acest sens, de exemplu, Kropholler, *op. cit.* (nota de subsol 60), p. 141, punctul 42; Rauscher, *op. cit.* (nota de subsol 69), p. 183, punctul 55.

73 — Cu privire la riscul de *forum shopping* în astfel de cazuri, a se vedea, în doctrină, Leible, S., în „Zuständiges Gericht für Entschädigungsansprüche von Flugpassagieren", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* nr. 16/2009, p. 573. Cu privire la avantajul excesiv pentru reclamantă, a se vedea Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 148, punctul 121.

74 — Această soluție este numită uneori în doctrină „teoria mozaicului" sau „soluția mozaicului". A se vedea, de exemplu, Rauscher, *op. cit.* (nota de subsol 69), p. 183, punctul 55, și Kropholler, *op. cit.* (nota de subsol 60), p. 141, punctul 42

75 — De asemenea, Rauscher, *op. cit.* (nota de subsol 69), p. 183, punctul 55.

76 — Această soluție este susținută în doctrină, de exemplu, de Gaudemet-Tallon, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 159, punctul 199. Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 147 și 148, punctele 120 și 121, menționează această soluție doar ca fiind una dintre soluții, dar o respinge. Notăm că, în temeiul literei (a) a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, competența se stabilește în trei etape. În primul rând, instanța sesizată trebuie să stabilească obligația contractuală care constituie obiectul litigiului dintre părțile contractante. În continuare, aceasta trebuie să stabilească, în temeiul normelor conflictuale ale propriului său sistem juridic, dreptul material aplicabil raportului contractual dintre părți (*lex causae*). În sfârșit, aceasta trebuie să stabilească, în temeiul dreptului aplicabil, unde este situat locul de executare a obligației contractuale în litigiu. A se vedea Hotărârea din 6 octombrie 1976, De Bloos (14/76, Rec., p. 1497, punctul 13), și Hotărârea din 6 octombrie 1976, Industrie Tessili Italiana Como (12/76, Rec., p. 1473, punctul 13). A se vedea și Concluziile noastre prezentate la 27 ianuarie 2009 în cauza Falco Privatstiftung și Rabitsch (C-533/07, Rep., p. I-3327, punctul 81).

litera (a) nu se aplică decât contractelor care nu au ca obiect vânzarea de mărfuri sau prestarea de servicii[77] sau atunci când locul de executare a obligațiilor contractuale nu este situat în unul dintre statele membre[78] (cu excepția Regatului Danemarcei, pentru care Convenția de la Bruxelles continuă să se aplice[79]). Dacă este vorba despre un contract de prestări de servicii – ceea ce este, incontestabil, contractul de agenție[80] –, competența trebuie stabilită în cadrul celui de al doilea paragraf al literei (b) a alineatului (1) al articolului 5, și nu în temeiul literei (a) a aceluiași alineat.

87. A patra posibilitate de a stabili competența, dacă acest lucru nu se poate face pe baza locului prestării principale de servicii, este abandonarea totală, în această privință, a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 și recurgerea la articolul 2 din regulament, conform hotărârii pronunțate în cauza Besix[81]. În cauza Besix, Curtea a decis în legătură cu articolul 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles că stabilirea competenței nu s-a întemeiat pe acest articol, întrucât nu era posibil să se determine locul de executare a obligației, deoarece conținutul obligației respective, care nu presupunea nicio limitare geografică, reprezenta o obligație de a nu face, și că, prin urmare, era posibil să se determine mai multe locuri de executare a acestei obligații[82]. În acest caz, competența este stabilită în temeiul articolului 2 primul paragraf din convenția menționată. În opinia noastră, posibilitatea de a stabili competența în conformitate cu decizia pronunțată în cauza Besix, și, prin urmare, în temeiul articolului 2 din Regulamentul nr. 44/2001, nu este totuși adecvată în prezenta cauză.

88. Înainte de toate, stabilirea competenței în conformitate cu Hotărârea Besix ar face imposibilă aplicarea în această privință a articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 pentru multe contracte de agenție în temeiul cărora

77 — Un exemplu de contract care nu este un contract de vânzare de mărfuri și pentru care competența este stabilită în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001 este contractul prin care titularul drepturilor de proprietate intelectuală îi cedează cocontractantului dreptul de exploatare a acestora în schimbul unei remunerații (a se vedea Hotărârea Falco, citată la nota de subsol 3, punctul 58). A se vedea în doctrină, de exemplu, Berlioz, *op. cit.* (nota de subsol 42), punctele 85-95. Takahashi, *op. cit.* (nota de subsol 69), p. 534, afirmă că, de exemplu, în cazul unui contract de schimb, competența se stabilește în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001.

78 — Litera (b) a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 presupune, într-adevăr, că locul de executare a obligațiilor (livrarea de mărfuri sau prestarea de servicii) este un loc dintr-un stat membru. *A contrario,* dacă locul de executare nu se află într-un stat membru, se aplică litera (a) a articolului 5 alineatul (1). A se vedea în doctrină, de exemplu, Micklitz, H.-W., Rott, P., „Vergemeinschaftung des EuGVÜ in der Verordnung (EG) Nr. 44/2001", în *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* nr. 11/2001, p. 329, și Takahashi, *op. cit.* (nota de subsol 69), p. 540.

79 — Astfel cum se precizează în considerentul (21) al Regulamentului nr. 44/2001, în conformitate cu articolele 1 și 2 din Protocolul privind poziția Danemarcei, anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul de instituire a Comunității Europene, Danemarca nu participă la adoptarea acestui regulament, care, prin urmare, nu i se adresează și nu i se aplică. După cum se precizează în considerentul (22) al Regulamentul nr. 44/2001, Convenția de la Bruxelles continuă să se aplice în relațiile stabilite între Danemarca și statele membre prin acest regulament. Articolul 1 alineatul (3) din Regulamentul nr. 44/2001 prevede că, în acest regulament, expresia „stat membru" desemnează statele membre, cu excepția Danemarcei.

80 — A se vedea punctul 59 din prezentele concluzii.

81 — A se vedea Hotărârea Besix, citată la nota de subsol 14.

82 — A se vedea Hotărârea Besix, citată la nota de subsol 14 (punctul 55).

sunt prestate servicii în mai multe state membre. Acest lucru ar fi contrar obiectivului articolului 5 alineatul(1) litera (b), care a fost inclus în acest regulament tocmai pentru ca, în cazul a două tipuri de contracte – contractul de vânzare de mărfuri și contractul de prestare de servicii –, locul de executare a obligațiilor în cauză să fie determinat în mod independent[83], dar ar fi, de asemenea contrar în general competenței speciale în cauzele privind relațiile contractuale[84].

89. De altfel, aplicarea Hotărârii Besix la prezenta cauză ar fi contrară economiei articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001. Chiar dacă am admite că litera (b) a acestui articol nu se aplică în cazul în care nu se poate determina locul de executare a obligațiilor caracteristice[85], competența s-ar stabili, în conformitate cu litera (c), în temeiul literei (a) a aceluiași articol[86]. Numai în cazul în care stabilirea competenței nu ar fi posibilă în temeiul literei (a) menționate s-ar putea proceda la stabilirea acesteia în temeiul articolului 2 din Regulamentul nr. 44/2001. Prin stabilirea competenței în temeiul articolului 2 s-ar evita această etapă intermediară și s-ar ignora cu desăvârșire litera (c) a alineatului (1) al articolului 5 din Regulamentul nr. 44/2001 și astfel, în același timp, economia acestui articol.

90. În sfârșit, trebuie să se țină cont de faptul că natura obligației contractuale din prezenta cauză nu este comparabilă cu cea din cauza Besix. În cauza Besix, faptele priveau un contract al cărui obiect era o obligație de a nu face fără limitare geografică[87]. Prin urmare, acela nu era un contract de prestări de servicii similar celui în speță. În cazul în

83 — A se vedea, în privința acestui obiectiv al articolului 5 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001, de exemplu, Concluziile noastre prezentate la 27 ianuarie 2009 în cauza Falco Privatstiftung și Rabitsch (C-533/07, Rep., p. I-3327, punctul 85).

84 — A se vedea în doctrină, de exemplu, Kropholler, *op. cit.* (nota de subsol 60), p. 141, punctul 42, care se opune posibilității ca, în cazul contractelor de vânzare de mărfuri sau de prestări de servicii în mai multe state membre, să fie exclusă stabilirea competenței în temeiul unor norme speciale de competență în cauzele privind relațiile contractuale și, prin urmare, în temeiul articolului 5 alineatul (1).

85 — După cum am precizat la punctul 86 din prezentele concluzii, estimăm că acest lucru nu este posibil și că stabilirea competenței trebuie făcută în temeiul literei (b) a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, chiar dacă nu se poate determina locul prestării principale de servicii.

86 — Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 148, punctul 121 critică de asemenea ignorarea structurii interne a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 în această soluție.

87 — A se vedea Hotărârea Besix, citată la nota de subsol 14 (punctele 7 și 8). Astfel cum reiese din descrierea faptelor de la punctele 7 și 8 din hotărâre, părțile contractante au încheiat un contract prin care s-au angajat să depună o ofertă comună în cadrul unei achiziții publice și să coopereze în exclusivitate una cu cealaltă, fără a se obliga față de alți parteneri potențiali.

care cauza Besix ar fi fost judecată după intrarea în vigoare a Regulamentului nr. 44/2001, contractul privind obligația de a nu face nu ar fi fost definit ca fiind un contract de prestări de servicii în sensul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din regulament[88], iar competența ar fi fost, dimpotrivă, stabilită în temeiul literei (a) a respectivului articol, care este echivalentul articolului 5 alineatul (1) din Convenția de la Bruxelles, obiect al interpretării în cauza Besix. În consecință, considerăm că decizia în cauza Besix nu ar putea fi aplicată în prezenta cauză.

91. A cincea soluție posibilă în cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat este stabilirea competenței la locul sediului agentului comercial și, prin urmare, al părții contractante care trebuie să execute prestația caracteristică a contractului. În opinia noastră, aceasta este cea mai potrivită soluție, din mai multe motive.

92. În primul rând, această soluție răspunde atât obiectivului previzibilității, cât și celui al unei legături strânse între contractul în cauză și instanța competentă. Soluția respectivă este previzibilă, pentru că locul unde se află instanța competentă este clar – instanța de la locul unde se află sediul agentului comercial – și pentru că această instanță decide cu privire la toate cererile întemeiate pe același contract de agenție. Condiția existenței unei legături strânse este, pe de altă parte, îndeplinită, întrucât probele documentare sunt de obicei disponibile la sediul agentului comercial.

93. În al doilea rând, această soluție este adecvată pentru că permite stabilirea competenței în temeiul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001. Trebuie să recunoaștem că această soluție se îndepărtează parțial de textul și de obiectivul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001, în temeiul căruia competența se stabilește în funcție de locul în care au fost prestate sau ar fi trebuit să fie prestate serviciile, conform contractului. Într-adevăr, este vorba în această privință despre locul unde serviciile au fost *efectiv* prestate, ceea ce înseamnă că articolul respectiv aplică pentru stabilirea competenței un criteriu care depinde de elementele de fapt[89]. În consecință, soluția pro-

88 — După cum am arătat la punctul 59 din prezentele concluzii, din Hotărârea în cauza Falco rezultă că noțiunea „servicii" presupune „cel puțin ca partea care le prestează să efectueze o activitate determinată *în schimbul unei remunerații*" (a se vedea Hotărârea Falco, citată la nota de subsol 3, punctul 29; sublinierea noastră). În cadrul unei obligații de a nu face, persoana care este obligată în acest sens nu exercită totuși nicio activitate, motiv pentru care un contract privind o obligație de a nu face nu poate, în opinia noastră, să fie definit ca un contract de prestări de servicii în sensul articolului 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001. În ceea ce privește definiția noțiunii „servicii", a se vedea și Concluziile noastre prezentate la 27 ianuarie 2009 în cauza Falco Privatstiftung și Rabitsch (C-533/07, Rep., p. I-3327, punctul 57) și doctrina citată în cadrul acestora.

89 — A se vedea în doctrină, de exemplu, Mankowski, *op. cit.* (nota de subsol 23), p. 134, punctul 96. A se vedea de asemenea Micklitz, H.-W., Rott, P., „Vergemeinschaftung des EuGVÜ in der Verordnung (EG) Nr. 44/2001", în *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* nr. 11/2001, p. 328.

pusă implică în realitate înlocuirea criteriului de fapt cu un criteriu abstract. Cu toate acestea, soluția întemeiată pe criteriul abstract nu se aplică decât în subsidiar, atunci când locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat[90]. În consecință, considerăm că această soluție este totuși cea mai potrivită.

94. Prin urmare, în opinia noastră, răspunsul la întrebarea 1) litera c) trebuie să fie în sensul că, în cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat, trebuie să se considere că, în cazul unui contract de agenție, locul prestării de servicii este sediul agentului comercial.

D — *A doua întrebare preliminară*

95. Prin intermediul celei de a doua întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă – în ipoteza în care răspunsul la întrebarea 1) litera a) ar fi negativ –, pentru contractele de prestări de servicii în mai multe state membre, cum este contractul de agenție din prezenta cauză, se aplică litera (a) a articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001.

96. A doua întrebare preliminară a instanței de trimitere nu este adresată decât în subsidiar, dacă răspunsul la întrebarea 1) litera a) este negativ, adică dacă trebuie ca articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf să fie interpretat în sensul că acesta *nu* este aplicabil contractelor de prestări de servicii în temeiul cărora serviciile sunt prestate în mai multe state membre, cum este contractul de agenție din prezenta cauză.

97. După cum reiese de la punctul 67 din prezentele concluzii, în opinia noastră, trebuie să se răspundă afirmativ la întrebarea preliminară 1) litera a) și, prin urmare, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare preliminară, adresată numai în subsidiar.

90 — Din acest punct de vedere, soluția aceasta este mai potrivită decât cea propusă de guvernul german, în sensul că, în cazul unui contract de agenție, trebuie categoric să se plece de la prezumția relativă că locul unde au fost prestate serviciile în temeiul contractului și pe baza căruia se stabilește instanța competentă este locul unde agentul comercial are „biroul principal" (a se vedea punctul 34 din prezentele concluzii). Soluția propusă de guvernul german se întemeiază pe un criteriu abstract și nu ține cont de criteriul material decât în subsidiar, dacă prezumția este contestată. În plus, în cadrul soluției propuse de guvernul german, reclamanta suportă riscul de a nu putea face dovada în cazul în care prezumția este contestată.

E — *Concluzie*

98. Având în vedere argumentele de mai sus, considerăm că articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 este aplicabil contractelor de agenție atunci când agentul comercial prestează serviciile în mai multe state membre și că acest articol trebuie interpretat în sensul că stabilirea competenței se face pe baza locului unde a fost efectuată prestarea principală de servicii. În măsura în care este vorba despre o analiză întemeiată pe fapte, aceasta trebuie efectuată de instanța națională. În opinia noastră, dacă locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat, trebuie să se considere că, pentru un contract de agenție, locul prestării de servicii este locul sediului agentului comercial.

VII — Concluzii

99. Având în vedere toate considerațiile precedente, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Oberlandesgericht Wien după cum urmează:

„1) Articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială se aplică în cazul contractelor de prestări de servicii în temeiul cărora serviciile sunt prestate în mai multe state membre, cum este contractul de agenție din prezenta cauză.

2) Articolul 5 alineatul (1) litera (b) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că, pentru stabilirea competenței în cazul litigiilor

ce rezultă dintr-un contract de prestări de servicii executat în mai multe state membre, cum este contractul de agenție din prezenta cauză, locul în care au fost prestate serviciile în sensul acestui articol este determinat în funcție de locul în care s-a realizat prestarea principală de servicii. Instanța națională este cea care trebuie să efectueze această analiză.

3) În cazul în care locul prestării principale de servicii nu poate fi determinat, trebuie să se considere că, în cazul unui contract de agenție cum este cel din prezenta cauză, locul prestării de servicii este locul sediului agentului comercial."